

CERCETĂRI ARHEOLOGICE LA CLUJ-NAPOCA:
VILLA RUSTICA DIN VALEA CHINTĂULUI.
CAMPANIILE 1990—1992

Cercetările arheologice întreprinse la Villa rustica din Valea Chintăului în cele trei campanii de săpături, din anii 1990—1992, s-au concretizat prin dezvelirea a două clădiri. Prima, codificată drept obiectivul nr. 3, este o anexă pe zidul vestic de incintă a vilei, iar cea de a doua, obiectivul nr. 2, termele vilei (pl. I, 47/1).

Obiectivul nr. 3

Acest obiectiv a fost identificat, în anul 1988, prin trei sondeaje efectuate de Șt. Ferenczi. În 1989, prin câteva secțiuni, care s-au rezumat la îndepărtarea stratului vegetal, s-a stabilit amploarea edificii de către S. Cociș și s-a hotărât dezvelirea lui integrală (pl. 47/2).

Zidul de incintă a vilei a fost identificat doar în partea de vest. El a fost urmărit prin dezvelire integrală sau sondeaje, pe o lungime de 66,5 m, începând de la drumul actual spre sud. În general, zidul, lat de 0,85 m, are o fundație superficială din două rânduri de piatră de carieră, din calcar și gresie, fără mortar. Zidul urmărește denivelările naturale ale terenului și fundația sa se adaptează planimetriei. Astfel, în apropierea turnului unde a trebuit să traverseze o groapă s-au putut face observații complete privind modul de construcție (pl. 47/3). Fundația zidului în acest punct are cinci rânduri de piatră, fără mortar, de talie mică și formă cubică. Elevația este construită tot din piatră de carieră de talie mijlocie și formă paralelipipedică. În acest punct fundația are o înălțime de 0,55 m și elevația 0,70 m. Partea superioară a zidului este construită în asize, fiecare asiză fiind marcată din 60 în 60 de cm, de o piatră de mici dimensiuni, așezată în poziție verticală (pl. II).

Cantitatea mare de piatră din dărâmătura din jurul zidului permite să presupunem o înălțime considerabilă a incintei. În apropierea zidului, în interiorul incintei s-au găsit oase de animale mari, iar în exterior un vârf de suliță (catalog nr. 15).

În exteriorul zidului, în secțiunea S₀, la 1 m distanță de zid, spre vest, s-a găsit un șanț sau o rigolă largă de 1 m cu fund alveolat. Șanțul a fost săpat în solul viu și are o perioadă de colmatare lentă. Peste stratul de colmatare cade dărâmătura. (pl. IV, pl. 48/4). Adâncimea șanțului era de 0,70 m.

La extremitatea nordică a porțiunii cercetate din zid s-a identificat un canal, care traversează zidul la nivelul de călcare antic. Canalul este orientat SE—NV, fiind ușor oblic pe zid. Canalul are deschiderea spre interiorul incintei de 0,38 m și spre exterior de 0,23 m. Înălțimea sa

minimă era de 0,31 m. În partea de vest, în exteriorul incintei, era mărginit de două lespezi de gresie în poziție verticală. Lungimea sa totală este de 1,73 m el depășind zidul pe care-l traversează, în ambele părți (pl. 48/5).

Canalul servea, probabil, la evacuarea apei din incintă întrucât este plasat în punctul inferior al pantei.

Zidul se pare că era sprijinit pe alocuri, dinspre exterior, de contraforți. Un pinten de zid, probabil, restul unui astfel de contrafort are lungimea de 1,9 m și lățimea de 0,55 m.

Pe porțiunea dezvelită a zidului vestic al incintei s-au cercetat două clădiri adosate acestuia.

Prima, spre nord, este un turn din care se păstrează latura de nord, lungă de 2,04 m, începutul laturei de est și un fragment din latura de sud (pl. 48/6, pl. 49/7). Zidul turnului este construit din piatră de carieră din calcar și gresie și are lățimea de 0,50 m. Ceea ce s-a păstrat din el reprezintă o fundație superficială, nelegată cu mortar, mai adâncă lângă zidul incintei. Turnul s-a construit fără a se ține cont de canalul care traversează zidul. Acest canal trebuie să fi fost colmatat în momentul ridicării turnului întrucât latura de est a acestuia are fundația deasupra nivelului canalului.

La 9 m sud de latura nordică a turnului s-a dezvelit o a doua clădire, de asemenea, adosată incintei (planșa III, pl. 49/8). Dimensiunile exterioare ale ei sunt: lungimea 43,25 m, lățimea 5 m, fără a lua în discuție zidul incintei (dimensiuni interioare: $41,8 \times 4,12$ m).

Clădirea a fost compartimentată în trei încăperi. Prima încăpere, spre nord, are lungimea 18,3 m, cea centrală 10,15 m și cea dinspre sud 12,90 m. La un moment dat camera a doua este împărțită în două de un zid transversal cu fundație superficială, lat de 0,45 m. În această situație, compartimentul nordic are lungimea de 4,2 m, iar cel de sud 5,5 m lungime.

Zidul estic al construcției are o lățime de 0,70 m și o fundație, fără mortar, din două rânduri de piatră. Nivelul de călcare din interior se află la 0,53 m și constă din nivelarea solului antic. Pe acest nivel de călcare s-a prăbușit acoperișul de țiglă și zidurile edificiului. Materialul utilizat la confecționarea țiglelor provine din două surse diferite. Într-una din surse este dominantă argila caolinică, rezultând țigle, de culoare gălbuie. Materialul arheologic descoperit este extrem de sărac și constă din câteva fragmente ceramice și cuie.

În încăperea a III-a s-a descoperit un fragment de fus de coloană fracturat. Din păcate, nu s-au găsit elemente pentru datarea edificiilor de pe zidul vestic de incintă și nici elemente pentru precizarea destinației. De aceea ne rezumăm la ipoteze. Astfel zidul de incintă datează, probabil, din secolul al III-lea, perioadă când, în general, vilele se fortifică, iar turnul adăugat ceva mai târziu putea avea un rol în supravegherea văii. Clădirea cealaltă trebuie să fi fost un grajd pentru animale, cu excepția încăperii centrale în care s-a găsit fusul de coloană și care putea servi de locuință pentru personal.

Obiectivul nr. 2. se află la est de obiectivul nr. 1 (pl. I), pe o terasă mai înaltă. A fost identificat în anul 1988 și cercetat între anii

1990—1992. În urma cercetărilor s-a dovedit că această clădire este baia vlei romane din punctul Tulgheș.

Construcția se compune din trei elemente distincte: termele propriu-zise, incinta care le cuprinde și un zid de sprijin al terasei pe care au fost construite (pl. V).

I. Inițial, exista aici o clădire cu altă destinație decât terme. Din clădirea veche se păstrează camera 4 și colțul nord-estic al edificiului (pl. VI, pl. 49/9). La un moment dat aripa de vest a acestei clădiri este demolată și se construiește un complex de bazine și camere încălzite, care, la rândul lor, sunt demolate complet în urma unui incendiu. În locul lor, cu un plan asemănător, dar mai mic cu circa 2,5 m pe direcția nord-sud, se construiește baia.

Vom descrie pe rând încăperile cercetate.

Camera 4. Zidul nordic al camerei este distrus, începând de la 3,65 m vest de colțul estic, prin scoatere în Evul Mediu sau epoca modernă. Zidul are o fundație puternică din bolovani de mari dimensiuni, lată de 0,90 m și înaltă tot de atât. Elevația zidului surprinsă în colțul nord-estic, are lățimea de 0,65 m și este construită din blocuri de piatră dreptunghiulare de 0,30—0,40 m \times 0,25—0,35 m \times 0,10—0,15 m, alternate de cărămizi, totul legat cu un mortar foarte puternic. Zidul vestic al clădirii a fost scos, de asemenea, până la ultimul rând al fundației. Șansa a făcut să se păstreze colțul nord-vestic al camerei și începutul laturii nordice a încăperii 5 (pl. 50/10). Fundația zidului camerei 5 este mai sus cu 0,35 m și piatra, utilizată pentru fundație, este de talie mai mică, lățimea acesteia fiind de 0,90 m. Dimensiunile interioare ale încăperii 4 sunt pe direcția est-vest 7,40 m, pe direcția nord-sud 8,22 m.

În general, nivelul antic de călcare din ambele încăperi a dispărut atât din cauza alunecărilor de teren, a gropilor de scoatere a zidurilor, cât și a unor amenajări medievale. Nu excludem posibilitatea ca încăperea 4 să fi avut un perete median cu o fundație superficială pe direcția nord-sud, întrucât, la 3,07 m vest de latura estică, a apărut urma unui zid cu o fundație ușor adâncită în solul antic, lată de 0,60 m.

În partea de S a ei, s-a găsit la o adâncime de 35 cm, un canal în formă de „T”, lat de 50 cm și pavat cu coclopesto. Pe una din laturile canalului s-au găsit 4 cărămizi de formă pătrată, cu dimensiunile de 18 \times 18 \times 8 cm, tipice pentru stâlpii *hypocaustum*-ului. Presupunem că încăperea era încălzită cel puțin parțial prin intermediul acestor canale, păstrate fragmentar.

În acest caz, nivelul de călcare din încăpere se afla la cel puțin 40 cm deasupra solului actual.

La 1,70 m vest de zidul estic și 2,35 m sud de zidul nordic, s-a găsit urma unui stâlp, cu diametrul de 30—32 cm. Un al doilea stâlp se afla la 3 m vest de primul, având un diametru de 40 cm. O altă groapă, largă de 1 m, pe direcția EV, de formă conică, umplută cu moloz și adâncă de 20 cm, se află la 5,5 m de latura nordică și la 2 m de latura estică. Partea de sud a laturii estice a fost, de asemenea, scoasă.

Camera 5, are dimensiunile pe direcția EV — 4,40 m și NS — 8,20 m. Zidurile acestei încăperi sunt complet distruse, din fundație păstrându-se de la 1 la 3 rânduri de piatră. Latura vestică a ei este puternic alunecată spre vest. Latura sudică și nordică se adosau la latura ves-

tică a camerei 4. Nu se păstrează nimic din nivelul de călcare doar dacă acesta era format de solul antic pe care s-a găsit un strat destul de compact de țiglă, peste care urma dărâmătura. Situația stratigrafică în profilul sudic al suprafeței este complet diferită între camera 4 și 5 astfel: în camera 4 apare un strat egal de umplutură de moloz gros de 60 cm, deranjat de gropile de scoatere a zidului peste care a fost, probabil, așezată fundația *hypocaustum*-ului, pe câtă vreme în camera 5 pe solul antic, după cum am mai spus, se află un strat de țiglă. Materialul arheologic descoperit în ambele camere este foarte sărac și nesemnificativ.

Camera 7, în prelungirea laturii vestice a camerei 4, se deschide o încăpere de formă semicirculară, cu diametrul de 4,85 m, măsurat pe latura sudică a camerei 4.

Nici în această absidă nu a fost surprins nivelul de călcare, ci doar stratul de umplutură găsit și în camera 4, gros de 60 cm. Zidul absidei se păstrează pe o înălțime maximă de 1 m și are o lățime de 62 cm. El este construit din piatră de carieră de talie mijlocie, legată cu mortar pe întreaga înălțime a fundației. Credem că din elevație, nu s-a păstrat nimic. În dărâmătura, aflată la sud de camera 7, s-a găsit un bloc de piatră fasonat, lung de 119 cm, lat de 27 cm, gros de 16 cm, cu o latură ușor arcuită. Pe una din suprafețele finisate se află 2 găuri dreptunghiulare, de 3/3 cm, așezate la 46 cm de extremități. Distanța între ele este de 20 cm. În apropierea acestui bloc de piatră, s-a găsit un altul în formă trapezoidală, înalt de 75 cm, lat de 31 cm și gros de 18 cm. Acest al doilea bloc pare să fi fost stâlful ferestrei; deci, cele două blocuri de piatră aparțin ferestrei absidei, care avea trei ochiuri. În aceeași zonă, s-au găsit câteva fragmente de sticlă de geam. Absida se adosează la zidul sudic al camerei 4.

Camera 8. Latura de vest a camerei 8 este formată de partea estică a absidei 7, iar latura de nord, de colțul SE al camerei 4. Zidul sudic al încăperii se adosează absidei, iar zidul estic al ei se adosează colțului camerei 4. Dimensiunile interioare ale camerei: pe latura de est 2,35 m, iar pe latura de nord, 3 m. Nu putem afirma nimic privind funcționalitatea acestei încăperi. În profilul vestic al caroului se poate observa un strat de tencuială pictată cu roșu, căzută de pe peretele absidei peste care apare o dărâmătură de țiglă, cărămidă, piatră și moloz. Între stratigrafia încăperilor 7 și 8 există o mare diferență, astfel, în interiorul absidei avem nivelul de umplutură amintit mai sus, iar în exteriorul ei, în camera 8, există nivelul de tencuială cu dărâmătura aflată deasupra. Între nivelul de dărâmătură și solul antic, se află un strat gros de 15 cm, inegal, străpuns de o groapă în partea de est și foarte sărac din punct de vedere arheologic. Observație: fundația absidei se află la aceeași adâncime cu cea a camerei 4, care, pe o înălțime de 58 cm, este construită din piatră, legată cu pământ, pe câtă vreme fundația absidei este legată cu mortar pe toată înălțimea.

Camera 3. Lungimea pe direcția NS — 5,50 m, lățimea EV — 2,3 m. Camera 3 face parte din complexul termal, aflat la est de camera 4 și compus din bazinul 2, camera 2 a, bazinul 0 și praefurniul 3 a. Toate zidurile de vest se adosează la camera 4, cele ale praefurniului, la camera 3, iar celelalte sunt legate organic.

Colțul nord-estic al camerei se află la 2,85 m de latura estică a incintei. Piatra de colț este din calcar fasonat, așezată pe un rând de cărămidă (pl. 50/11). Zidurile încăperii au o lățime de 0,58 m și sunt legate cu mortar. Zidul nordic, în exterior, este acoperit cu o tencuială, groasă de 2,5 cm, vopsită în roșu, păstrată pe o fâșie de 35—50 cm. Lungimea exterioară a zidului nordic este de 2,65 m, după care începe bazinul 2. Zidurile bazinului și ale încăperii sunt legate organic. În zidul de vest al camerei, destul de prost păstrat, se mai observă urma unei intrări. Latura de est a camerei a fost dublată, în exterior, cu un soclu de cărămidă, lat de 17 cm peste care s-au clădit, în poziție verticală, țigle pe o înălțime de 50 cm, bogat legate cu mortar. Pare, a fi un sistem de izolare a zidului construit ulterior, deoarece în profil se observă un șanț lat de 55 cm, în care s-a așezat soclul și o parte a suprafeței izolante. În exteriorul camerei și a bazinului 6 este același „pavaj” ca și în exteriorul bazinului 2 (pl. 49/9).

În camera 3 s-a găsit nivelul de călcare, care consta dintr-un pavaj de *opus signinum*, gros de 18 cm, așezat pe stâlpi de cărămidă, aparținând instalației de *hypocaustum*. Acest pavaj a fost distrus în ambele extremități ale camerei (pl. VIII, pl. 50/12). La 2,50 m de zidul sudic, el este mărginit de un prag de piatră, lung de 1,04 m, lat de 30 cm, gros de 18 cm, lipit de zidul estic al camerei. Acest prag este așezat pe doi stâlpi masivi, construiți din cărămidă, lungă de 40 cm și lată de 26 cm (pl. 51/13). Este foarte posibil ca pavajul superior al camerei să fi continuat și la nord de prag, întrucât pavajul inferior, pe care erau așezați stâlpii de la *hypocaustum*, continuă. Faptul că pragul este așezat pe o structură foarte solidă, ne face să credem că el susținea un perete despărțitor, care împărțea camera 3 în două sectoare, ambele sectoare încălzite, fiecare cu altă destinație.

Sectorul de nord putea fi o cameră de trecere între camera de aburi, care era sectorul sudic și bazinul de apă rece, notat cu 2. Stâlpii de la *hypocaustum* se compuneau dintr-o cărămidă, de 28×28×6 cm, peste care urmau 9 cărămizi, de 17×17×8 cm, legate cu mortar din nou o cărămidă ca cea de la bază, peste care era așezată o cărămidă de 40×26×5 cm. Stâlpii erau legați între ei cu cărămizi mari, de 54 cm, peste care s-a turnat pavajul (pl. IX, X, XII). Pereții camerei erau încălziți prin sistemul de *tegulae mammatae* (pl. 51/14). Pe latura de est, se păstrează *in situ*, patru astfel de țigle, cu latura de 36 cm, grosimea de 3 cm, piciorul înalt de 8 cm. Zidul sudic și, pe o lungime de 80 cm, zidul estic au fost dublate de un perete impermeabil, gros de 14 cm, din cărămidă, tencuit cu o tencuială hidrofugă, groasă de 4 cm. Cu toate că partea centrală a încăperii și zona sudică are pavajul distrus, sunt câteva argumente care pledează pentru existența în această zonă a unui mic bazin de apă caldă.

Argumente: 1. În prelungirea gurii praefurniului se află doi piloni de cărămidă masivă, lungi de 122 cm, lat fiecare de 20 cm, cu o deschidere între ei de 40 cm. În stânga și dreapta pilonilor, se aflau trei stâlpi de *hypocaustum*. Pe stâlpii de *hypocaustum* se sprijinea peretele, descris mai sus, iar cei doi piloni centrali puteau susține fundul bazinului.

2. Arcul practicat în peretele sudic al camerei peste gura praefur-

niului, începe de la baza pavajului superior și se înalță deasupra acestuia (pl. XI).

Este absolut, în lipsa oricărei utilități, să construiești la această înălțime arcul și să afumi camera, dar este perfect plauzibil în cazul în care el se constituie într-un culoar spre bazin prin care putea să pătrundă spre peretele sudic al bazinului atât căldura cât și flacăra din cuptor, fapt care permitea o încălzire mai rapidă a apei. În acest caz, bazinul putea avea lungimea de 1,50 m și lățimea de 90 cm. Extremitatea nordică a lui, pe latura estică a camerei, este vizibilă.

Pe peretele estic al camerei se deschide la 1 m de zidul sudic un bazin semicircular de 94 cm \times 100 cm, adânc de 80 cm, cu pereții construiți în același stil ca la bazinul 2, cu același tip de tencuială, groasă de 4 cm, fățuită (camera 6, pl. 52/15).

Latura vestică a bazinului este construită din cărămidă și are o treaptă, înaltă de 23 cm și lată de 20 cm (pl. 52/16). Scurgerea se făcea printr-o conductă din ceramică spre nord.

În bazin s-au găsit fragmente din sticlă de geam. Atât în bazin, cât și în dărâmătura din camera 5 s-au găsit conducte cu un capăt, având forma unui gât de sticlă, caracteristice pentru condus aburi.

În exteriorul bazinului s-au găsit elementele unei ferestre de aerisire, lată de 39 cm, înaltă de 44 cm. Aceste elemente constau dintr-un pervaz, stâlp și boiandrug. Curbura pervazului și a boiandrugului corespunde curburii bazinului mic. În exterior atât peretele bazinului, cât și al camerei era tencuit.

Încăperea praefurniului este încăperea 3a; are lățimea de 2,60 m și lungimea de 2,80 m (pl. 52/17).

Zidul vestic al ei e puternic alunecat spre vest, iar în zidul de sud este practică o intrare lată de 90 cm. Pragul intrării era în trepte, late de 25 cm. Pe treapta interioară s-a găsit un strat de cenușă. Cuptorul avea lungimea de 112 cm, lățimea de 40 cm, păstrându-se pe o înălțime de 92 cm. Avea laturile construite din piatră și partea superioară din cărămidă. El era căptușit atât pe fund, cât și pe margini cu țiglă. În partea de sud gura era mărginită de câte un zid de fiecare parte, care se adosau la laturile încăperii, cel de est este lung de 80 cm, iar cel de vest de 1,40 cm, lățimea lor era de 40 cm. Sunt construite din piatră și cărămidă, legate cu mortar. Ele formau de o parte și de alta a gurii cuptorului, câte o platformă.

În fața cuptorului s-au găsit două pietre rectangulare, una are lungimea de 61 cm și lățimea de 52 cm, care au căzut, probabil, de pe gura cuptorului.

În exteriorul praefurniului s-au găsit două capete de ziduri: cel de est lung de 70 cm, iar cel de vest lung de 100 cm. La nivelul fundației sunt legate organic de zidul estic și vestic al camerei praefurniului și puteau fi pilonii unei platforme (pl. 53/18).

Camera 2 este un bazin de forma unei abside. Zidul său este gros de 0,59 m și este căptușit înspre interior cu un strat izolator, gros de 19 cm. Acesta constă dintr-o tencuială masivă de 5,5 cm pe zid, un strat de cărămidă îngustă de 11,5 cm, peste care s-a aplicat un strat de *opus signinum*, gros de 3 cm. Dimensiunile interioare ale bazinului sunt pe direcția nord-sud 1,58 m, est-vest 1,24 m și înălțimea de 0,66 m. La-

tura de vest a absidei are o lățime de 31 cm și se adosează zidului estic al camerei 4. Latura de sud a bazinului nu era din zid, ci consta dintr-un stâvilar de lemn, gros de 6 cm, sprijinit din exterior de cărămizi și pietre, care puteau creea și o treaptă de acces (pl. 53/19—20).

Pavajul bazinului are trei straturi de *opus signinum*, care nu sunt neaparat diferențiate cronologic, întrucât orificiul de scurgere al apei dinspre nord a fost de la început construit, ușor adâncit în nivelul superior al pavajului. Gura de evacuare este căptușită cu țiglă și are lățimea de 26,5 cm și înălțime de 19 cm. Pavajul bazinului are o grosime totală de 29 cm; nivelul inferior 4,5 cm, cel intermediar 10,5 cm și cel superior 14 cm. Fiecare nivel este sclivisit, iar granulația din compoziție diferă, mai mare, în stratul inferior și mult mai mărunță, în cel superior. În interiorul bazinului s-au găsit fragmente de sticlă de geam.

În exteriorul bazinului, sub nivelul tencuielii, lipit de zid și înclinat spre nord, la un unghi de circa 30°, s-a așezat un strat de cocciopesto, pe o lățime de 50—60 cm. În dreptul gurii de evacuare apar țigle, olane și cărămizi, care acopereau un jgheab de lemn, care traversa întreaga curte, dirijând apa dincolo de zidul nordic al incintei (pl. 49/9).

Spre sud de bazin se afla camera 2a, al cărei perete vestic este comun cu al camerei 4. Camera are o lățime de 1,80 m și lungimea de 5,5 m. Stratigrafia acestei încăperi a fost distrusă de o groapă de scoatere a zidului estic a camerei 4 și o imensă groapă, făcută, probabil, de căutătorii de comori.

II. Încă de la început construcția a fost înconjurată de un zid de piatră, care creează o curte în jurul edificiului (fig. 54/21). Dimensiunile incintei sunt următoarele: latura de est 27,50 m, latura de vest 27 m, latura de sud 22,75 m și latura de nord 24,40 m.

Acest zid de incintă suferă aceleași refaceri, care afectează și clădirea principală. Din cauza alunecărilor de teren laturile de nord, sud și vest sunt în bună parte distruse. Cel mai bine se conservă latura de est unde zidul se păstrează pe o înălțime de 0,55 m. Zidul, lat de 0,60 m, este construit din piatră semifasonată de carieră, gresie și calcar. Fundația sa este adâncită în solul antic cu două rânduri de piatră fără mortar. La est de zid s-au sesizat cele trei nivele de construcție ale lui (pl. 54/22). Nivelul inferior de construcție este foarte subțire și constă dintr-o dungă de mortar, care urmărește denivelările solului antic. El se află la —1 m adâncime față de solul actual. Nivelul următor, cu 15 cm mai sus, este caracterizat de un mortar nisipos, de culoare gălbuie. Între cele două nivele s-a găsit ceramică romană. Al treilea nivel și ultimul, aflat la —0,50 m, este mai consistent și gros lângă zid de 3—4 cm. Între nivelul al doilea și al treilea este un strat de cultură bogat în ceramică și fragmente de țiglă. Nivelul de dărâmare, marcat de un strat relativ compact de țigle, se află la —0,30 m. În colțul nord-estic al curtinei (pl. XIII și XIV) se adaugă o încăpăre (nr. 1), cu următoarele dimensiuni: latura de est 5,30 m, latura de sud 3,93 m, latura de vest 5,05 m și latura de nord 4 m.

Lățimea zidurilor este de 0,55—0,60 m, zidurile de vest și de sud se adosează curtinei. Pe latura de vest este practică o intrare largă de 1,50 m lângă zidul de incintă (pl. 54/21).

Nivelul de călcare în cameră este marcat, la adâncimea de 0,60 m, de un strat de mortar pe care au căzut țigle, cărămizi și pietre. Sub acest strat s-au identificat urmele unor bârne, late de 15 cm, orientate nord-sud. Se pare că această structură susținea o podină de lemn, pavajul încăperii.

La sud de încăpere, lângă zidul de incintă, s-a identificat o platformă de piatră, de forma unui arc de cerc, cu raza de 1,5 m. Platforma este ușor alveolată spre centru și constă din patru rânduri de piatră, fără mortar. Înălțimea platformei este de 50 cm. Platforma aparține fazei a doua a zidului de incintă și este anterioară camerei 1. Zidul sudic al camerei străpunge platforma și nivelul de cultură inferior ei.

În faza a treia curtea, dinspre nord de clădiri, este nivelată prin umplere cu moloz și pământ și este pavată cu lespezi de piatră. O porțiune din acest pavaj a fost găsit la nord de camera 5 (pl. 54/23).

Paralel cu zidul nordic al curții, presupunem existența unui șopron de lemn, cu un acoperiș de țiglă. Ipoteza este generată de stratul de țigle, care se întinde pe o lățime de 2—2,5 m de la zid spre sud și circa 7 m spre vest de camera 1. Tot aici, s-au găsit cuie de fier. Din păcate, nu am reușit să identificăm urme de stâlpi de lemn, care să ne permită stabilirea ecartamentului acestui șopron.

Materialul arheologic găsit în curte este sărac. Face excepție un depozit de patru cosoare de fier, îngropate împreună după anul 228 d.Ch., dacă luăm în considerare moneda găsită alături (catalog nr. 36).

Pe întreaga suprafață ocupată de obiectivul 2, în nivelul superior imediat sub solul vegetal actual, au apărut urme de locuire din perioada feudalismului timpuriu. Alături de fragmentele ceramice caracteristice epocii și o monedă din secolul XI (catalog nr. 38) s-a identificat un bordei (cercetarea lui a fost efectuată de dl. P. Iambor) și urmele unei construcții de lemn peste camera nr. 1 (pl. 55/24—25).

Descoperirile feudale vor fi subiectul unui alt raport.

III. La 5,30 m vest de clădire, la baza terasei, s-a ridicat un zid de sprijin, lat de 80—90 cm. Zidul este alunecat și înclinat spre vest cu fundație cu tot. Materialul folosit la construcția lui este piatră de carieră semifasonată de talie mare și mijlocie (pl. 55/26). Zidul a fost construit probabil în faza a treia a edificiului, când se zidește și camera 5.

În umplutura utilizată pentru nivelarea terasei de la clădire până la zid există moloz și foarte puțină piatră.

În concluzie, băile vilei au avut trei faze principale de construcție. În prima fază avem de a face cu o clădire cu cel puțin două încăperi în interiorul unei incinte cu zid de piatră. În faza a doua camera de est este demolată și camerei rămase i se adaugă o construcție cu o absidă spre nord. Această aripă este complet demolată în urma unui incendiu. În același loc, în faza a treia se construiesc încăperile și bazinele 2, 2a, 3, 3a, 6. Clădirea se amplifică spre sud cu o încăpere absidală (7) și spre vest cu încăperea 5. Tot acum, se clădește zidul de susținere al terasei. Faza a treia a fost datată în perioada Severilor în baza a două monede, găsite, una în camera 4 la nivelul pava-

jului, care susținea instalația de încălzire (catalog nr. 37) și a doua, în caroul IV (catalog nr. 35). Fazele anterioare nu au putut fi datate cu certitudine.

DORIN ALICU

CATALOGUL MATERIALULUI ARHEOLOGIC DESCOPERIT ÎN OBIECTIVELE 2 și 3

OS

1. Ac de păr cu capul tronconic, delimitat de corp cu două linii incizate. Obiectiv 2, camera 7, — 0,60 m; L = 8,6 cm. INV. NR. v. 41246, Planșa XVI/1.
2. Ac de păr cu capul retezat. Obiectiv 2, carou XXVII, — 0,65 m; L = 11,2 cm. INV. NR. v. 41245, Planșa XVI 3.
3. Ac de cusut, vârful rupt. Obiectiv 2, carou XX, — 1,36 m; L = 10,5 cm. INV. NR. v. 41247, Planșa XVI/2.

BRONZ

4. Fibulă cu piciorul întors pe dedesubt. Obiectiv 2, carou XXXV, — 0,60 m; L = 5 cm, INV. NR. v. 41274, Planșa XV/1.
5. Fibulă cu balama. Obiectiv 2, carou XXXII, — 1 m; L = 5,5 cm. INV. NR. v. 41274, Planșa XV/2.
6. Aplică traforată cu nituri de fixare, carou XX — 0,70 m; L = 3 cm, l = 2,3 cm. INV. NR. v. 41249, Planșa XV/3.
- 7—9. Verigi. Obiectiv 2, carou XXXVI, — 0,70; D = 2 cm. INV. NR. v. 41276, v. 41277, v. 41278, Planșa XV/4.
10. Oglindă fragmentară. Obiectiv 2, carou XXI, — 0,30 m; L = 4,6 cm. INV. NR. v. 41272, Planșa XV/5.
11. Aplică alveolată cu marginea evazată. Obiectiv 2, carou XXXV, — 0,60 mm; D = 6,5 cm. INV. NR. v. 41273, Planșa XV/6.

FIER

12. Cheie. Obiectiv 3, S₃ — 0,60 m; L = 9,3 cm. INV. NR. v. 41292, Planșa XVII/1.
13. Fibulă cu piciorul întors pe dedesubt. Obiectiv 2, carou V, — 0,40 m; L = 7,9 cm. INV. NR. v. 41255, Planșa XVII/2.
14. Coscr fragmentar. Obiectiv 3, S₉ — 0,50 m; L = 16,8 cm. INV. NR. v. 41244, Planșa XVI/7.
15. Vârf suliță. Obiectiv 3 la vest de zidul de incintă, ST, — 0,40 m; L = 30 cm. INV. NR. v. 41260, Planșa XVIII/4.
- 16—19. Cosoare (*fals vineatic*). Obiectiv 2, carou XXXV, — 1,05 m; L₁ = 38 cm, L₂ = 29 cm, L₃ = 34,5 cm, L₄ = 32,4 cm. INV. NR. v. 41265, v. 41268, v. 41267, v. 41166, Planșa XVIII/1—3.
- 20—24. Cuie diverse. Obiectiv 2, carourile IV, V, VIII, — 0,35 — 0,60 m; L₁ = 14 cm, L₂ = 12,3 cm, L₃ = 11,2 cm, L₄ = 5,4 cm, L₅ = 6,2 cm. INV. NR. v. 41297, v. 41301, Planșa XIX/6—10.
25. Otic (?). Obiectiv 2, carou XII, — 0,20 m; L = 10,5 cm. INV. NR. v. 41250, Planșa XVII/4.
26. Otic (?). Obiectiv 2, carou XI, — 0,30 m; L = 7,5 cm. INV. NR. v. 41257, Planșa XVII/3.

STICLĂ

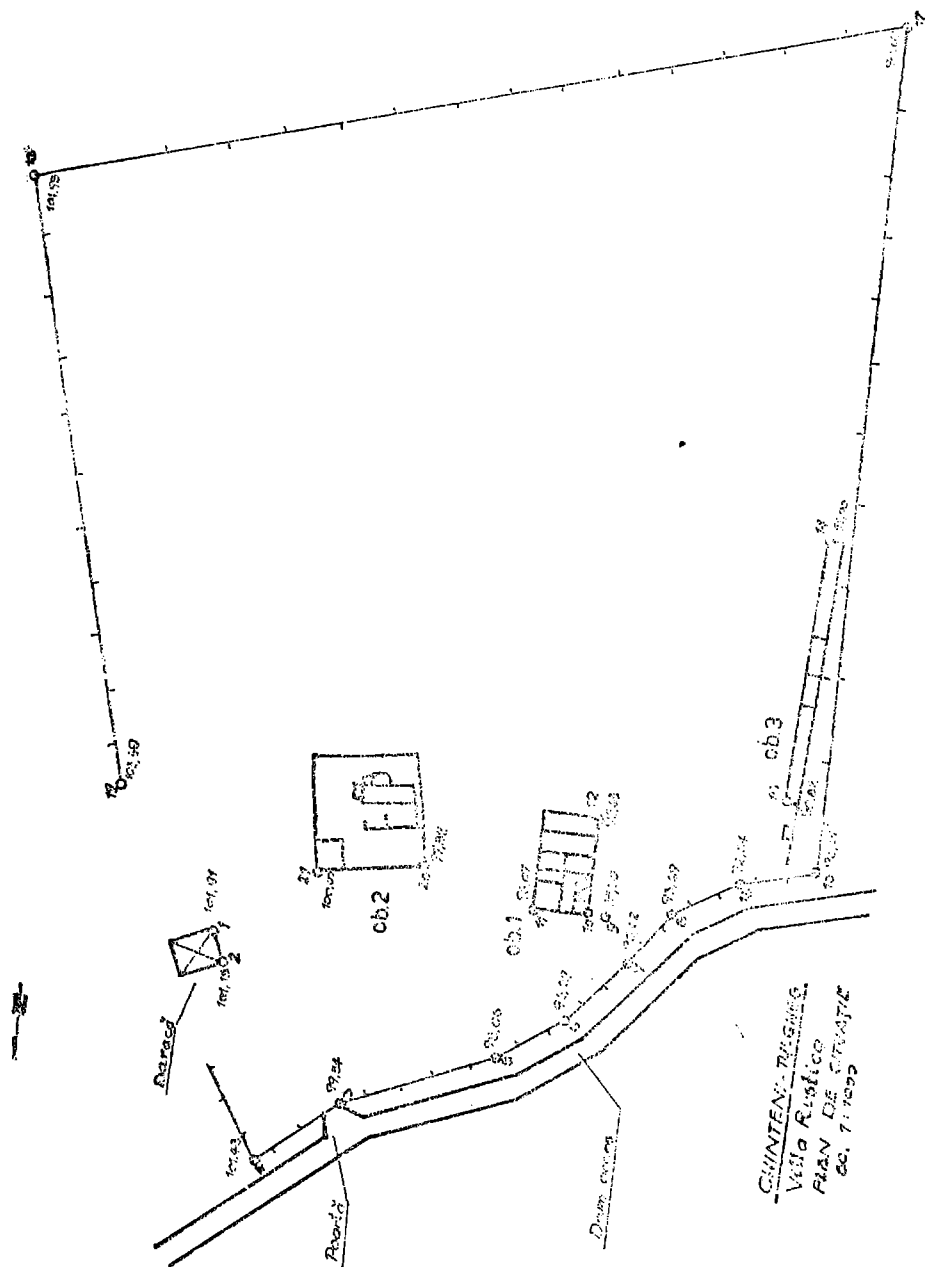
- 26—28. Mărgele. Obiectiv 3, S₄, — 0,60 m; D₁ = 1,4 cm, D₂ = 1,2 cm, D₃ = 1 cm. INV. NR. v. 41286, v. 41285, v. 41287. Planșa XVI/4—6.
29. Fragment geam. Obiectiv 2, bazin 2 pe pavaj; L = 7,2 cm, l = 7 cm. INV. NR. v. 41281. Planșa XIX/3.
30. Fragment geam. Obiectiv 2, camera 7, — 0,40 m; L = 8 cm, l = 7 cm. INV. NR. v. 41280. Planșa XIX/11.

CERAMICĂ

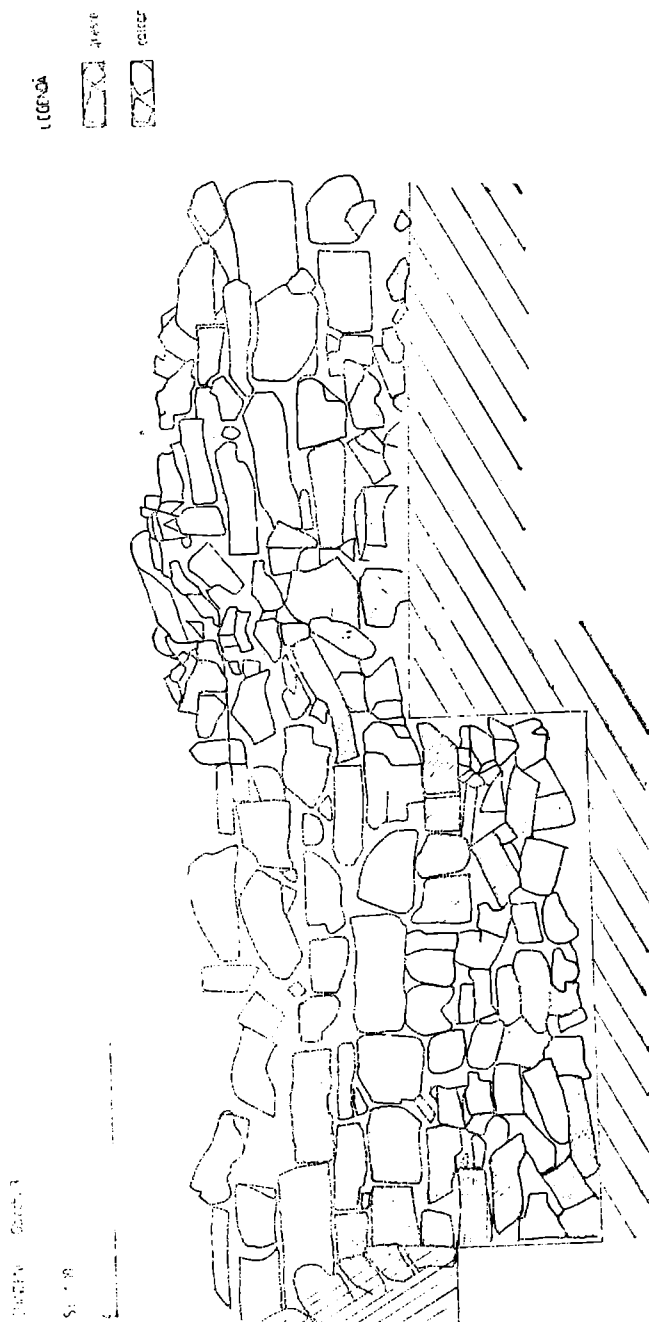
31. Fragment țiglă. Pe una din suprafețe poartă imaginea unui gladiator, incizată în pasta moale. Se distinge capul personajului, cu coif, scutul rotund cu umbo, într-o mână o sabie (?). Obiectiv 2, carou V, — 0,30 m; L = 12,5 cm. INV. NR. v. 41271. Planșa XIX/1.
32. Fragment de mască umană. Obiectiv 2, carou IV, — 0,60 m; L = 5,5 cm, l = 4,2 cm. INV. NR. v. 41279. Planșa XIX/2.
33. Farfurie fragmentară, fund inelar, pastă roșie. Obiectivul 2, carou II, — 1,15 cm; D = 19,2, h = 4,7. INV. NR. v. 41264. Planșa XIX/4.
34. Fragment vas șampilat, pastă fină, cărămiziu-gălbuie, roșie. Obiectiv 2, carou VI, — 1,10 m; L = 5,5 cm. INV. NR. v. 41265. Planșa XIX/5.

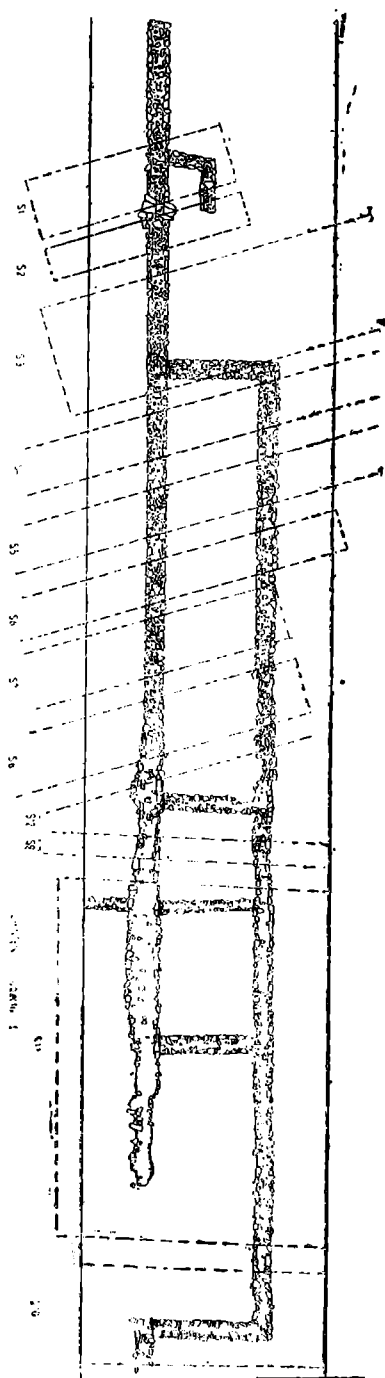
MONETE

35. Denar suberat, Elagabalus.
Tocit, conservare slabă. 18,9 × 17,2 mm, 1,311 g, axa 6.
RIC, IV/2, p. 31, nr. 40 (Roma, a. 221 p. Ch.).
1993, Obiectiv 2, carou III, — 0,40 m.
36. Denar, Severus Alexander.
Conservare bună, patină verde, Rv. acoperit parțial cu depuneri, greu lizibil.
20,2 × 17,5 mm, 3,64 g, axa 11.
RIC, IV/2, p. 81, nr. 127 (Roma, a. 222—228 p. Ch.).
1988, Obiectiv 2, carou XXXV, — 1,05 m.
37. Antoninian, Severus Alexander.
Foarte bine conservat, ușor circulat.
21,7 × 20,9 mm, 3,52 g, axa 7.
RIC, IV/3, p. 37, nr. 209 (Antiochia, a. 242—244 p. Ch.).
Camera 4, pavaj *hypocaustum*, obiectivul 2.
38. Denar, Ungaria, Ladislau I cel Sfânt.
Bine conservat, foarte subțire, marginea parțial ruptă, flan Rv. descentrat.
14 × 13,5 mm, 0,34 g, axa 7.
CNH 29 (1077—1095).
1988, Obiectiv 2, S₈, VIII, — 0,25 m.
(Monetele au fost determinate de d-l. Radu Ardevan.)

Planșa I. — Plan de situație.

Planșa III. — Obiectivul 3. Plan edificiu.

S9 profil sudic
sc. 1:50

0 1m

LEGENDĂ

gline

darkened

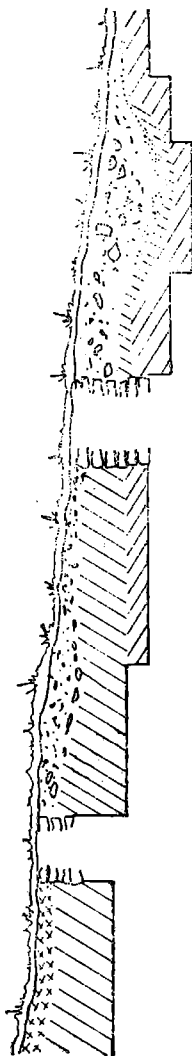
nisip

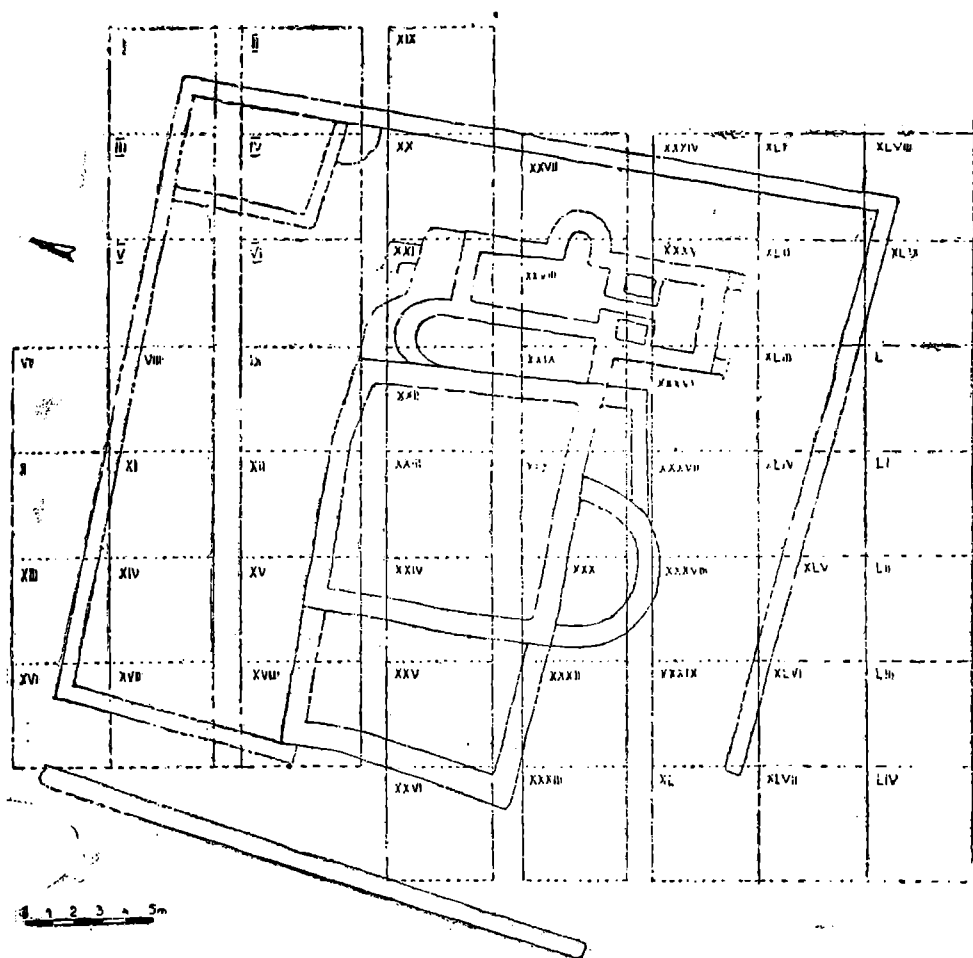
nisip negru

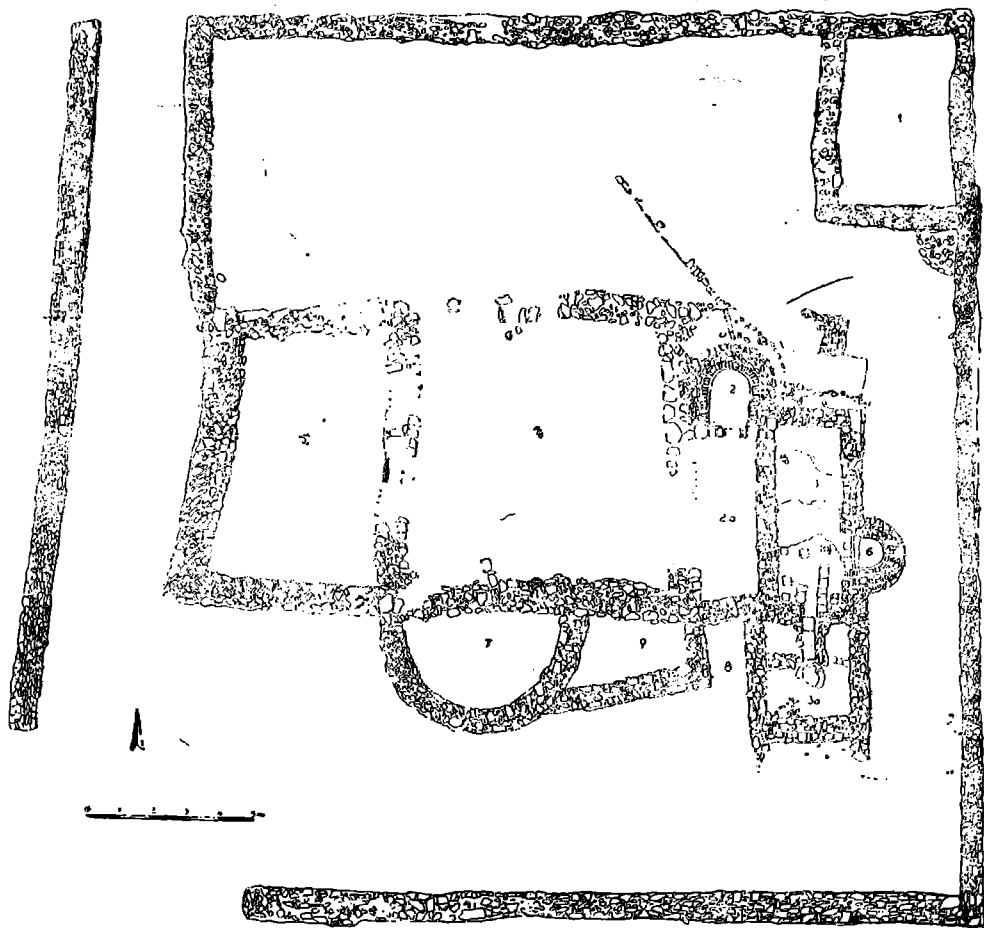
nisip galben

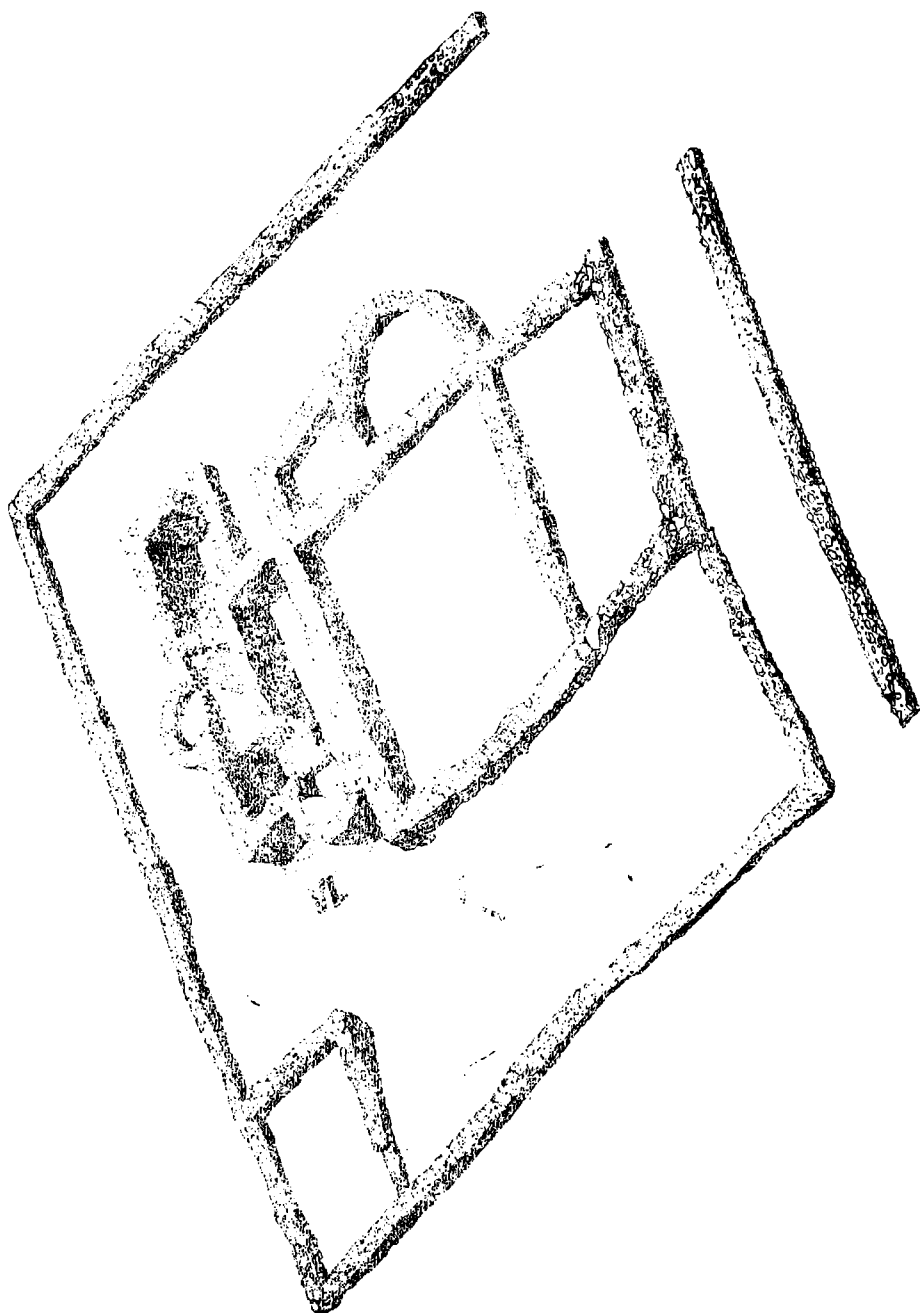
Planşa IV. — Profil secţiune S₉.

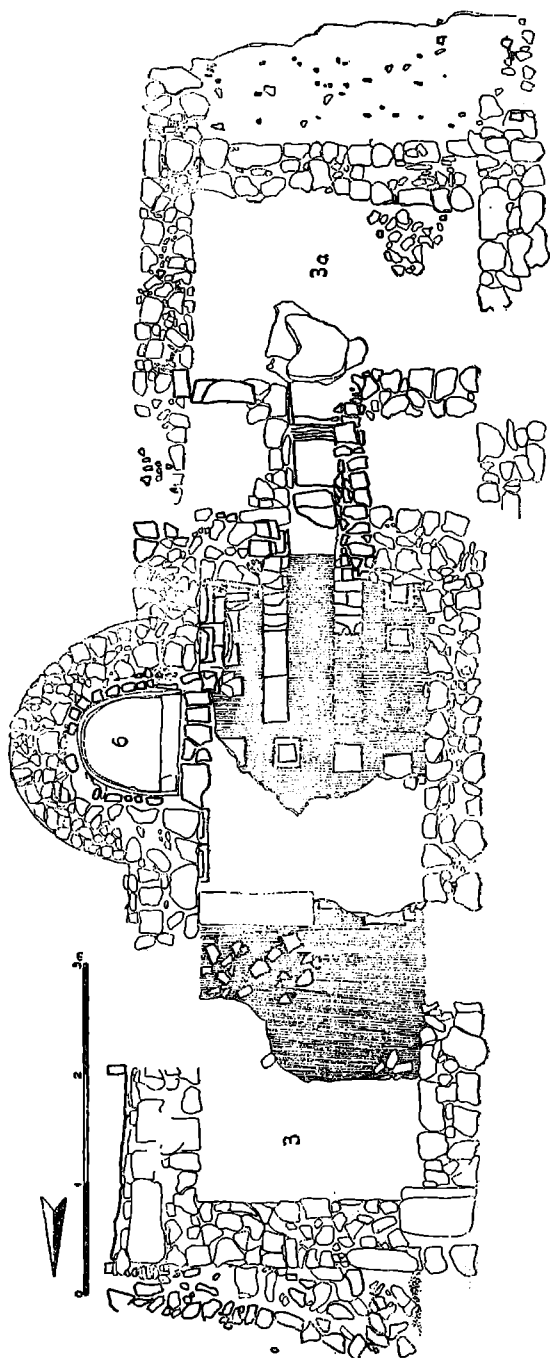
Planșa V. — Obiectivul 2. Plan general al săpăturilor.

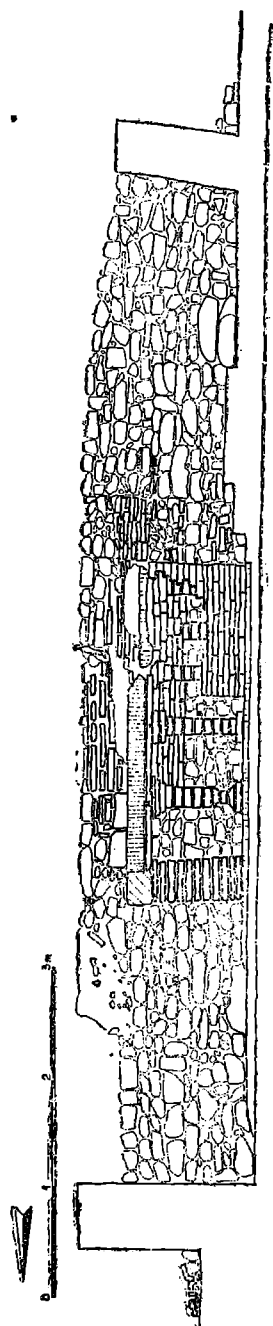
Planșa VI. — Obiectivul 2. Plan general.

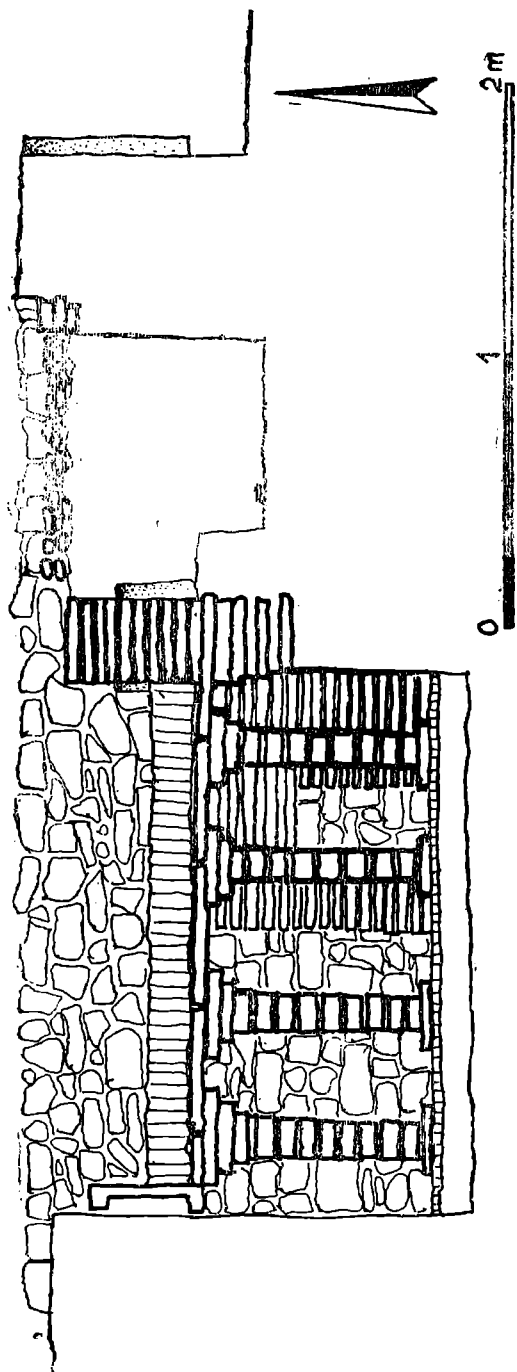
Planșa VII. — Obiectivul 2. Axonometrie.

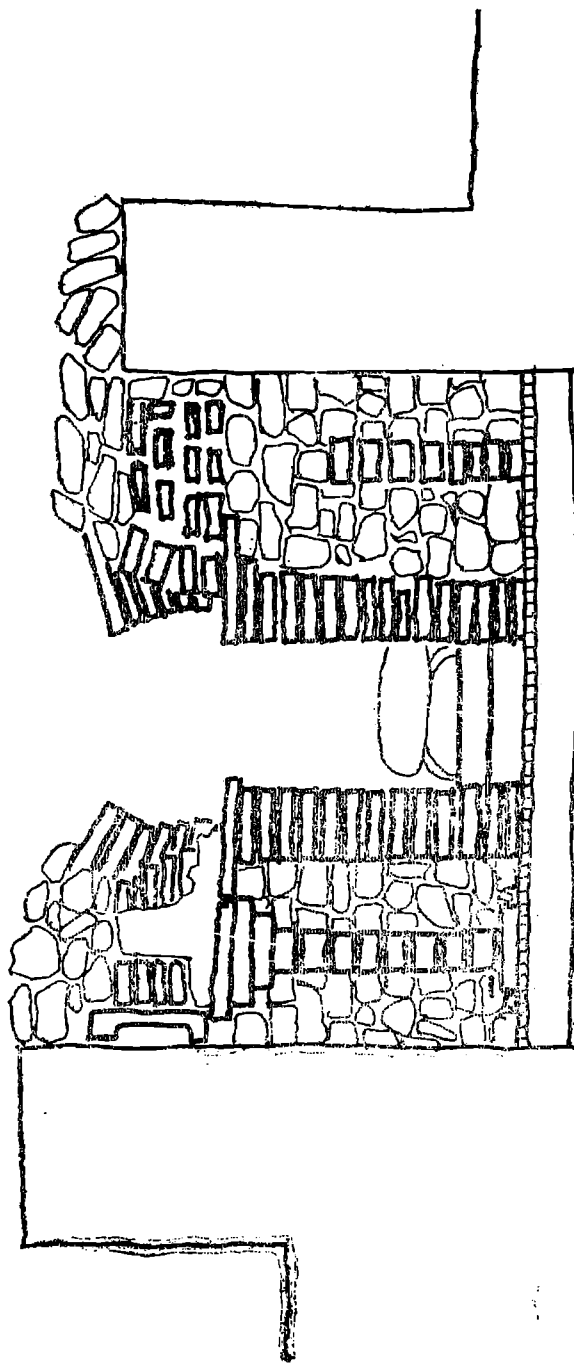
Planșa VIII. — Plan camere 3, 3 a, 6.

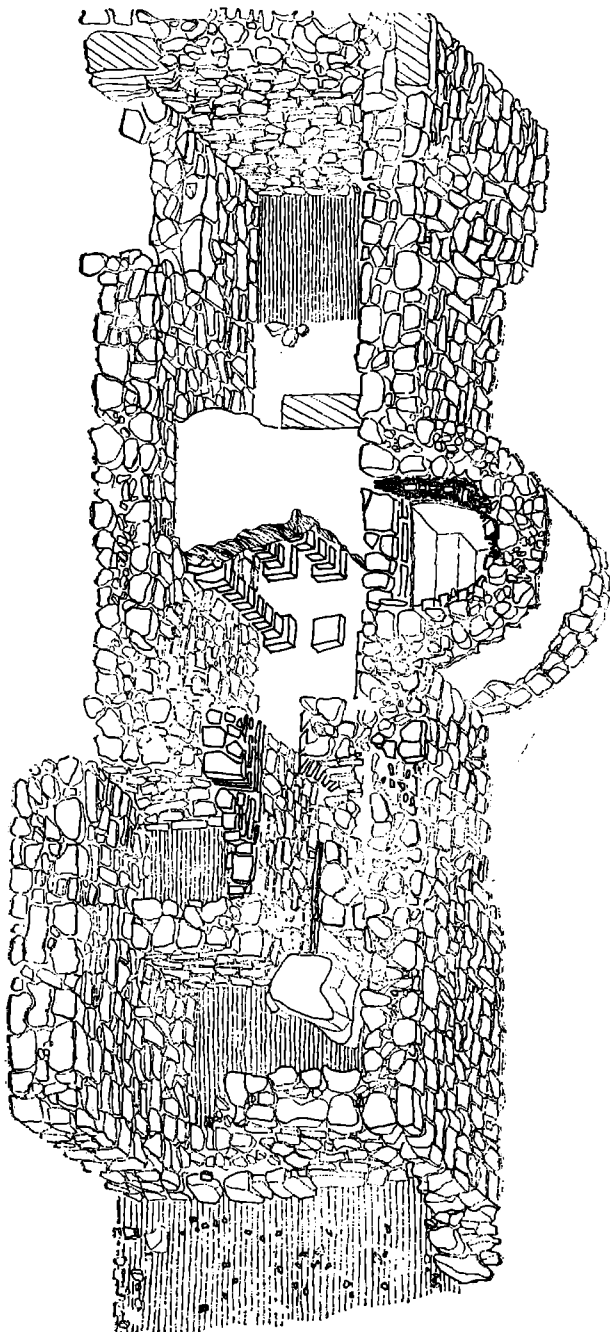
Planşa IX. — Secţiunea nord-sud camerele 3, 3 a

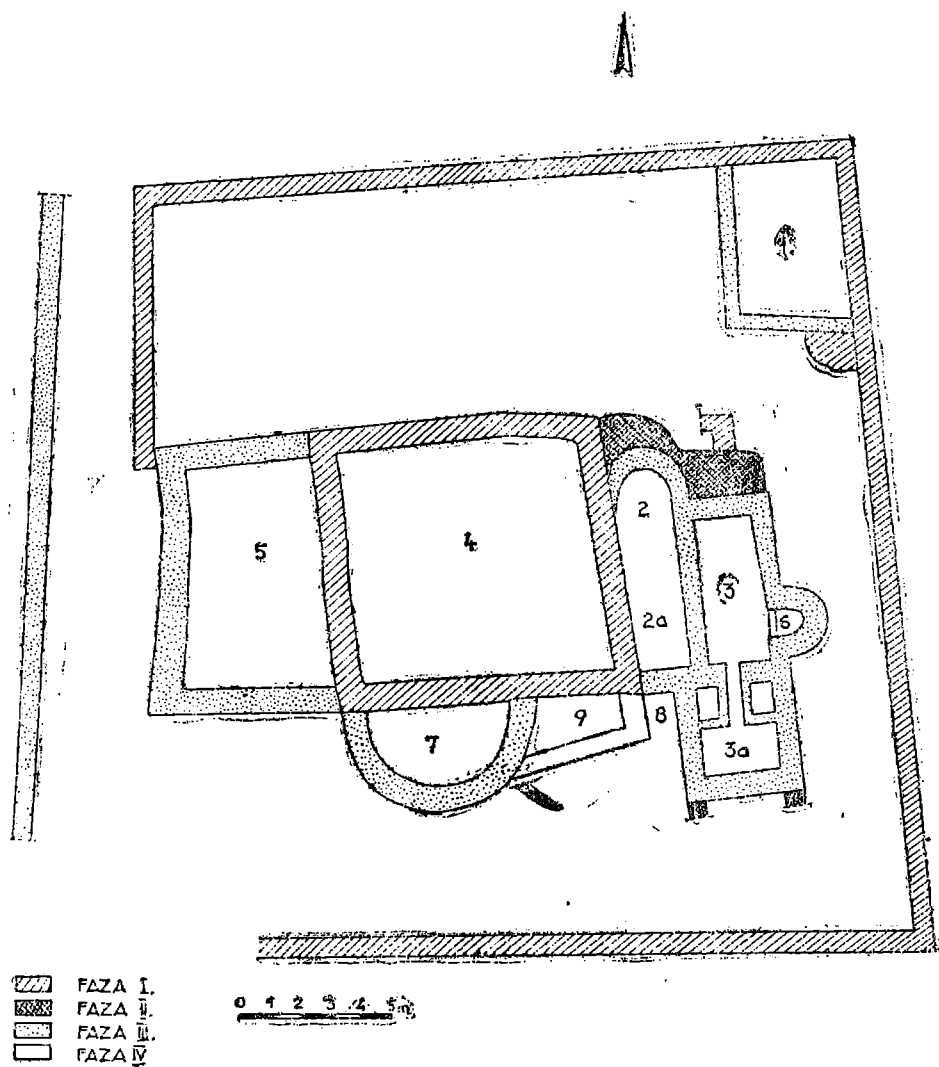
Planșa X. — Secțiune est-vest camerele 3, 6.

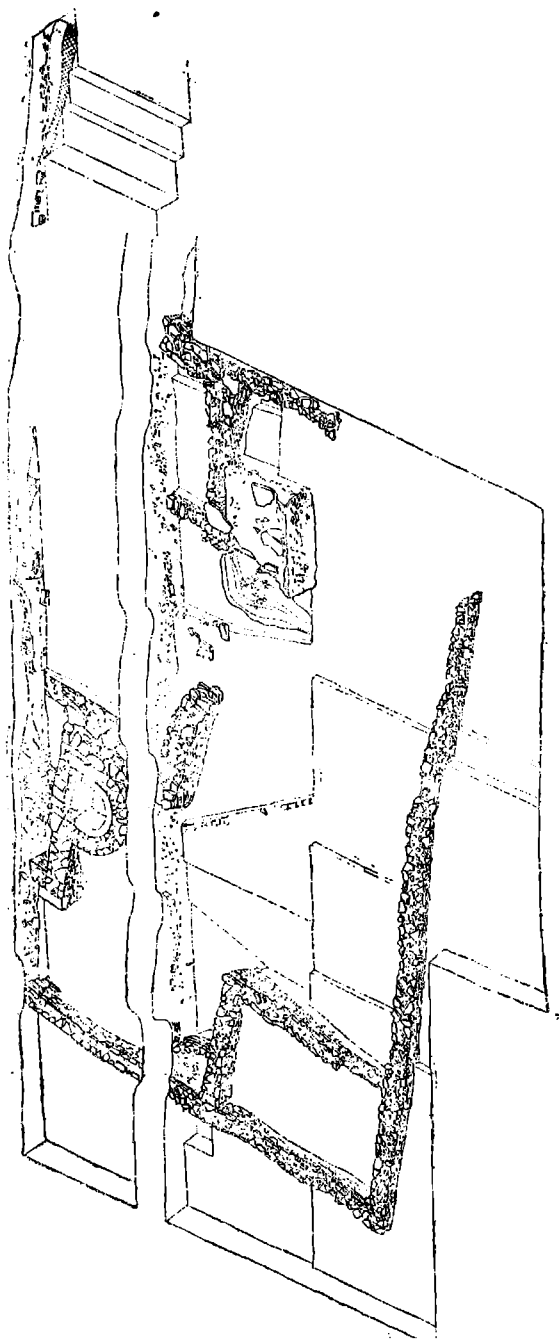
Planşa XI. — Secțiune gura *praeefurnium*.

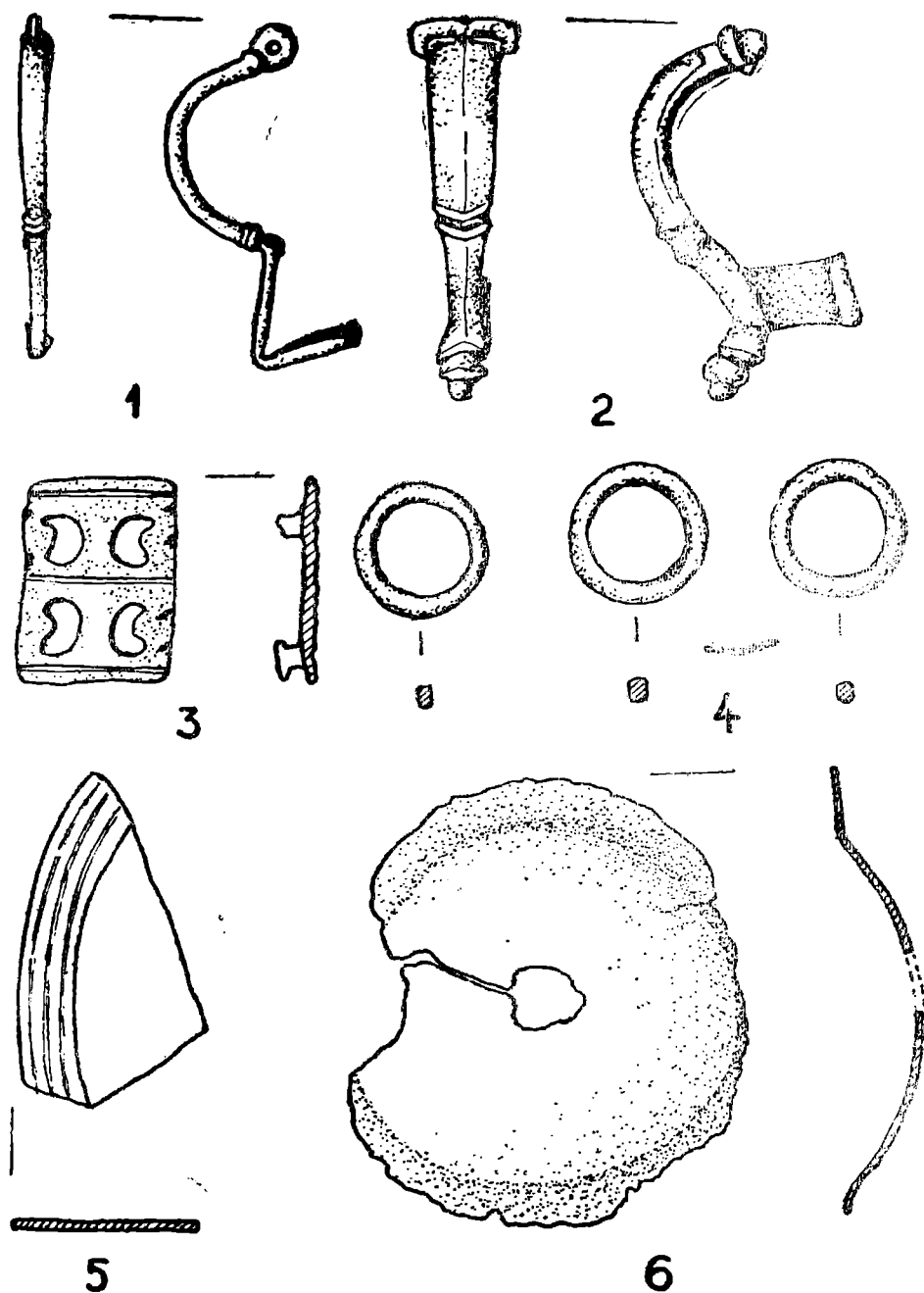
Planşa XII. — Axonometrie terme.

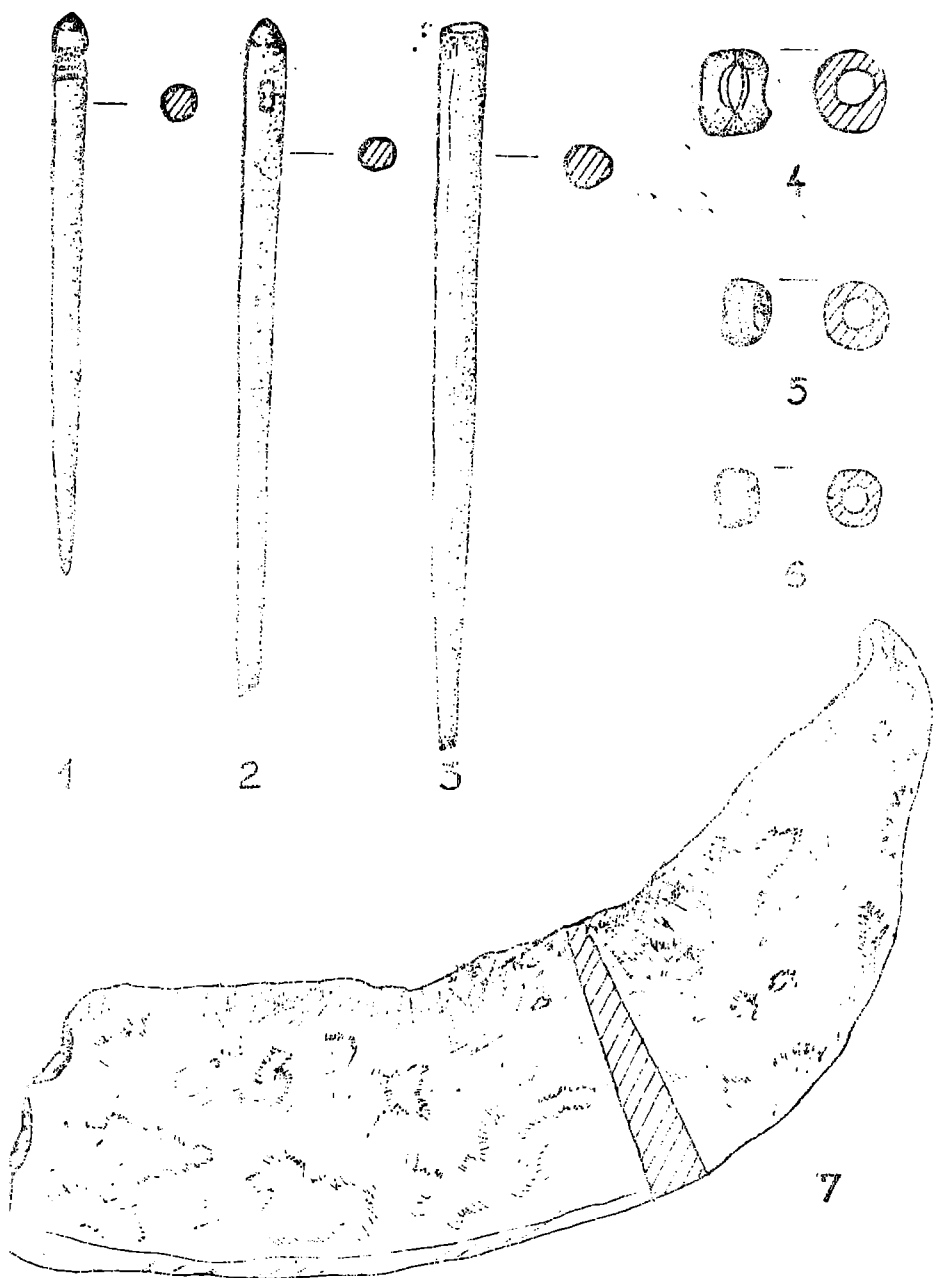
Planșa XIII. — Plan cu fazele de construcție ale clădirii.

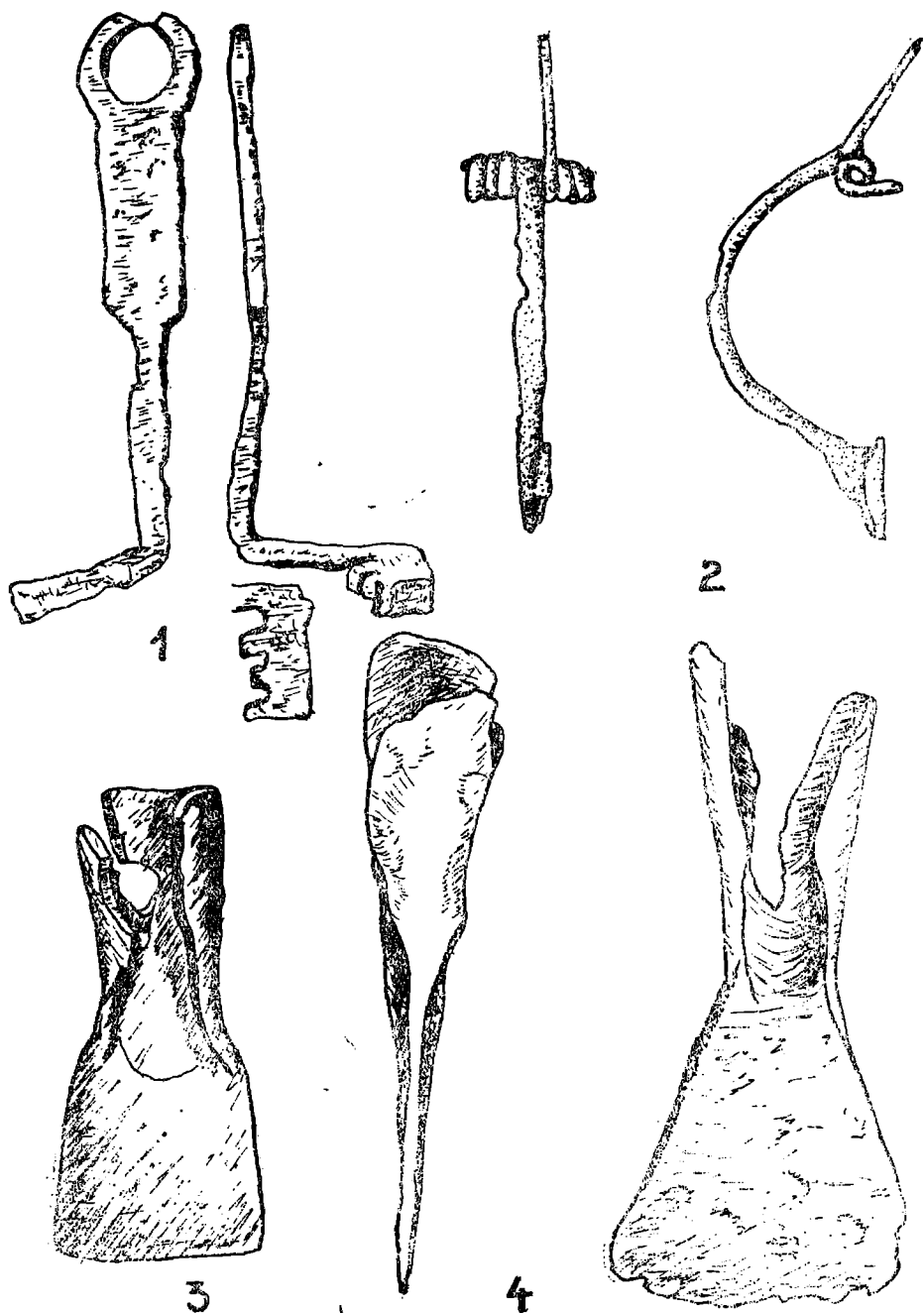
Planșa XIV. — Zona de nord a clădirii. Axonometrie.

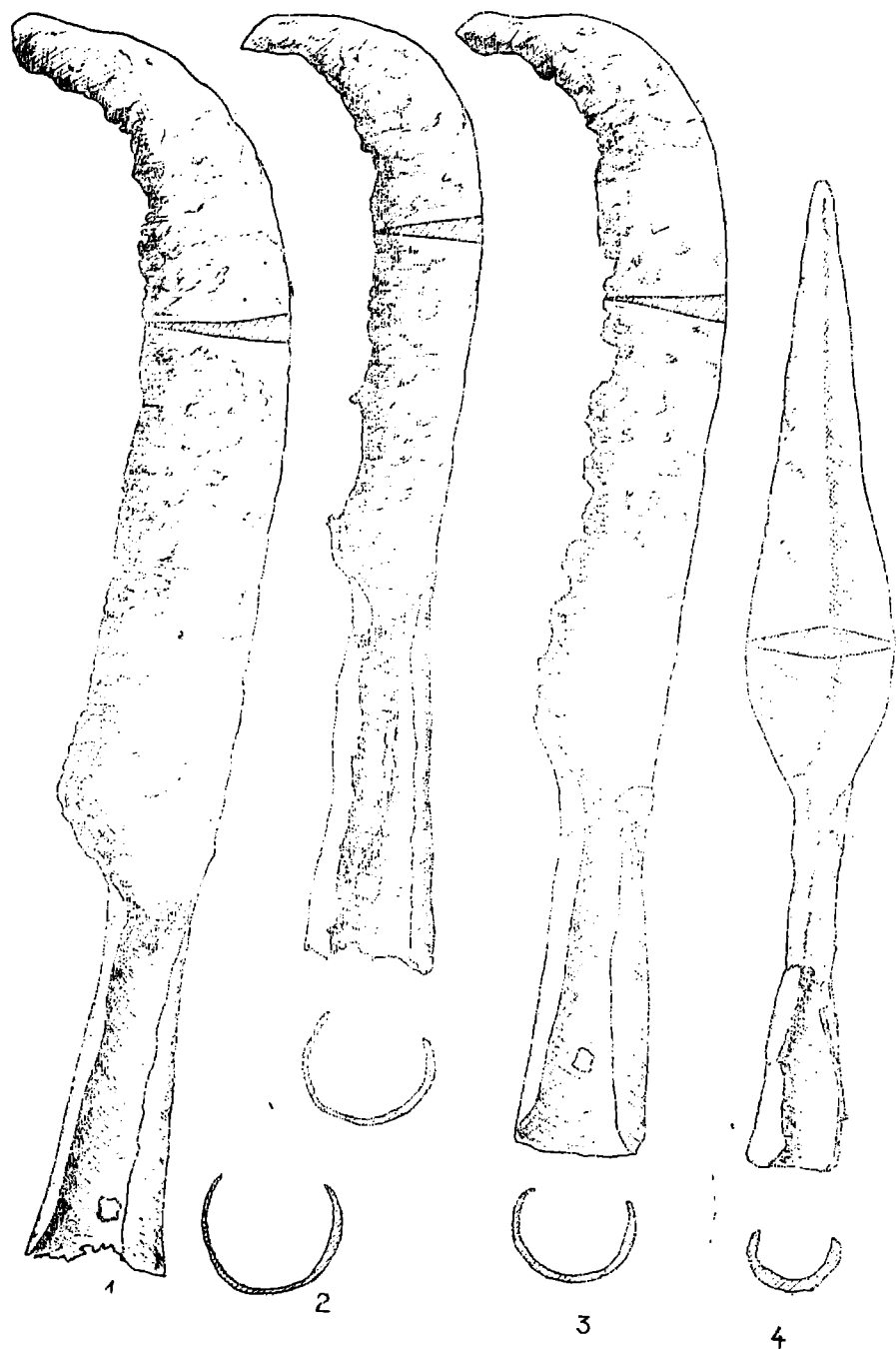
Planșa XV. — Obiecte de bronz.

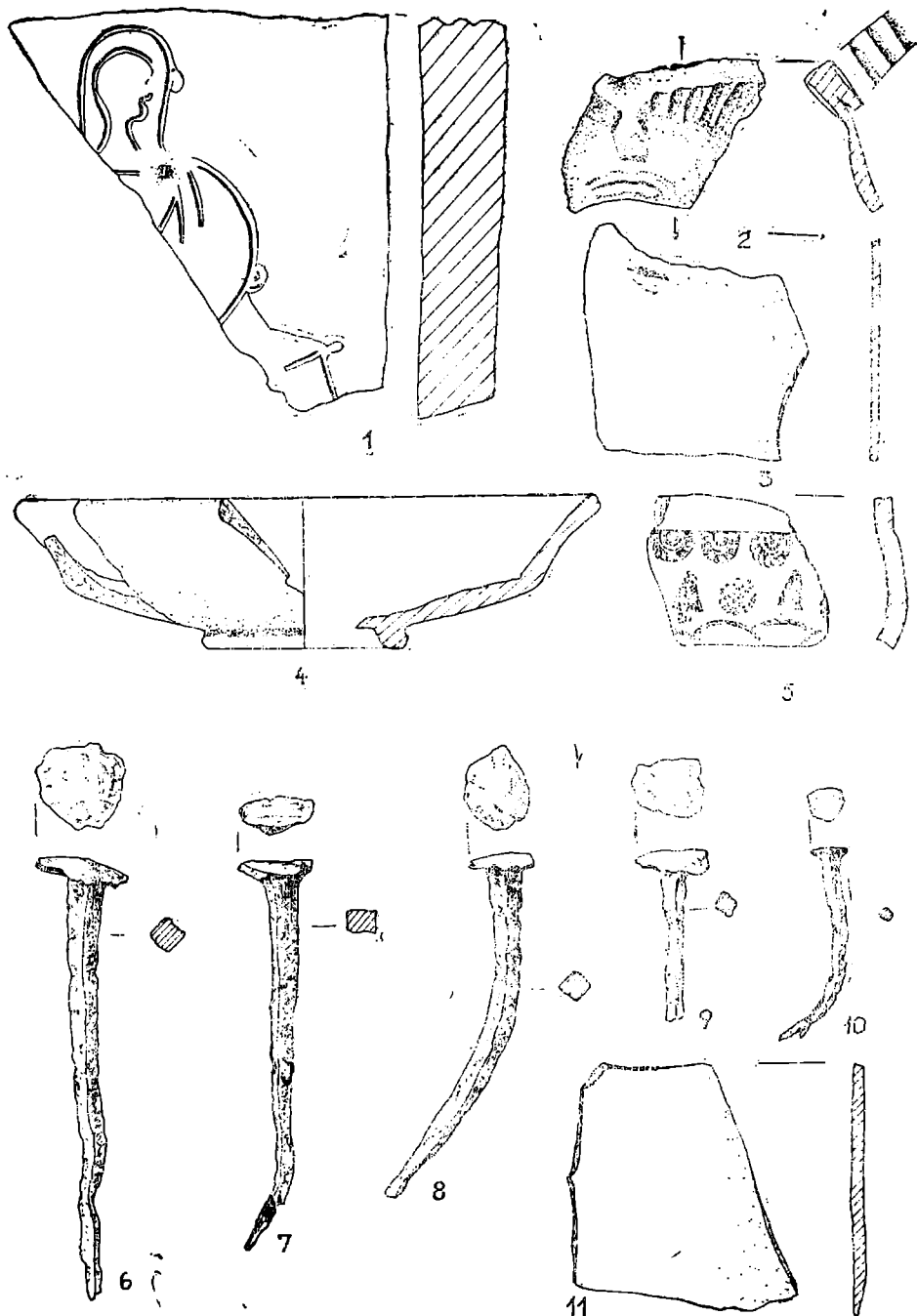
Planșa XVI. — Obiecte de os, sticlă, fier.

Planşa XVII. — Obiecte de fier.

Planșa XVIII. — Obiecte de fier.

Planșa XIX. — Obiecte de fier, ceramică și sticlă.